

Úvodné slovo

Akou cestou do „Európy“?!

Hneď na začiatku našej odpovede možno konštatovať, že to nebude cesta ľahká. Okrem iného svedčia o tom už aj doterajšie výsledky rokovaní a názory aj našich štátnych predstaviteľov.

Tretie tisícročie už prakticky a dramaticky naznačilo „hrozbu“ fundamentálnych systémových zmien vo svete, ale i vo vesmíre. Už sú aktuálne záujmy o kolonizáciu mesiaca a iné podobné záujmy. Čaká nás nová kvalita vzťahov a záujmy medzi kontinentmi, štátmi, národmi, cirkvami, náboženstvami, filozofickými a praxologickými náukami, nová politika. Zdá sa, že vo všetkých ľudských aktivitách, osobitne vo vládných štruktúrach, dominujú záujmy mocenské, vojenské, nadnárodné, kapitálové, ziskové, osobnostno-individuálne a z toho vyplývajúci všestranný prospech. Svet sa mení na informačnú spoločnosť. Áno. Ale žiaľ, aj v záujme ovládania každého jednotlivca, a to napriek deklaráciám o slobode človeka.

Slovenská republika stojí pred dverami zmluvného (ústavného) pristúpenia do únie. Referendum občanov potvrdilo záujem o EÚ. V súčasnosti však, v druhej etape konkretizácie formy a obsahu spoluzitania národov a národností Európy, nemáme ujasnené niektoré základné vzťahy a otázky. Ako teda ďalej? Podriadime sa záujmom a názorom len tých „veľkých“? Alebo sa postavíme do pozície suverénneho štátu. Odpoveď by mala byť jednoduchá a jednoznačná. Vychádza napokon z Ústavy SR. Sme štát suverénny, demokratický a právny. Dodávam k tomu ešte článok 55, podľa ktorého hospodárstvo SR sa „zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky“. Tieto ústavné princípy by mali byť vedúcimi, nosnými piliermi našej štátnej (diplomatickej) politiky.

Vychádzajúc ďalej z predpokladu, že každé štátne spoločenstvo i spoločenstvo Európy presadzuje také právne zmluvné úpravy a ich praktické využitie, ktoré možno začleniť do pluralitného politického systému a prosperujúceho kapitálového (nie typicky kapitalistického) ekonomického systému. Systému rešpektujúceho princípy solidarity, sociálnej spravodlivosti, ľudskej dôstojnosti, slobody a demokracie, garantujúcej občanom tieto hodnoty racionálnym usporiadaním rozhodovania v záujme každého a všetkých. To by mala byť garancia vylučujúca akúkoľvek štátnu, národnú, národnoštátnu i občiansku diskrimináciu.

Dôsledkom takéhoto modelu by mal byť sociálny, solidárny a spravodlivý systém, ktorý je v konečnom dôsledku cieľom každého ľudského snaženia i kultúrno-duchovného života.

Demokracia založená na princípe rovnosti, rovnocennosti a rovnoprávnosti bude zohrávať veľký význam práve a predovšetkým v staronovej Európe. Mala

by vylúčiť diskrimináciu malých a stredných štátov, resp. štátov pristupujúcich k zakladajúcim štátom EÚ; vylúčiť princíp dominancie väčšinových, veľkých národov, ktoré majú svoje práva odvodené od počtu obyvateľov.

Do EÚ vstupujú rovnoprávne národné štáty ako subjekty medzinárodného práva. Rozdielne počty obyvateľstva jednotlivých štátov by sa mali riešiť a korigovať inými zásadami a mechanizmami.

Tých niekoľko myšlienok nás vedie k záveru o tom, že Únia je dobrovoľné zoskupenie suverénnych národných štátov, v ktorom sa spoločne a bezvýnimočne zasadujú o rozvoj cieľov a princípov slobody, sociálnej spravodlivosti, pravdy, rovnoprávnosti, solidarity, ekonomickej prosperity, ochrany a bezpečnosti občanov, štátov i únie. Hospodárskym základom únie má byť užitočná kooperácia a prosperita dosahovaná sociálnym trhovým hospodárstvom, zameraným na zabezpečenie dôstojného života všetkých občanov v slobode ako základu duchovného života a rozvoja individuálnej osobnosti.

Odpoveďou na našu otázku, akou cestou do Európy, môžeme našu úvahu uzavrieť nasledovne: Cestou demokratickou, vyjadrenou a aplikovanou prirodzenoprávnymi princípmi. Princípmi rovnoprávnosti, rovnocennosti, sociálnej spravodlivosti a dôstojnosti, pravdy a slobody. Je to cesta rešpektovania suverenity štátu (aj SR), cesta na ktorej dominantnou entitou je človek, občan, ako najvyššia hodnota; tá má byť stredobodom pozornosti politiky národného štátu i európskeho spoločenstva. Iná cesta pre občanov SR je neprijateľná!

akad. prof. JUDr. Milan Čič, DrSc.

Rezervované pre makroekonomiku

Ku konkurencieschopnosti ekonomiky

Bonko

Za rok 2003 vzrástol HDP v Slovenskej republike o cca 4 %, čo je na úrovni rastu z predchádzajúceho roka. Uplatňovaním reštrikčnej hospodárskej politiky typu brzda - plyn, keď vláda SR v roku 2003 „brzdila“, zásadným spôsobom sa zmenila oproti predchádzajúcemu roku štruktúra tvorby HDP. Ak v roku 2002 rast HDP bol ťahaný predovšetkým rastom konečnej spotreby, v roku 2003 jej podiel na tvorbe HDP poklesol o cca 3 percentuálne body predovšetkým poklesom spotreby domácnosti. Čo je horšie, opätovne poklesol aj podiel tvorby hrubého fixného kapitálu o cca 1,3 percentuálneho bodu. Miera investovania ako podiel na HDP tak dosiahla len cca 26,6 % a trvalo klesá od roku 1999. Na raste HDP sa tak zásadným spôsobom podieľal zahraničný obchod, predovšetkým vývoz tovarov a služieb, ktorého podiel oproti vlašajšku sa zvýšil o cca 31 percentuálneho bodu (údaje v stálych cenách).

Samozrejme, že sa to zákonito negatívne premietlo aj do konkurenčnej schopnosti ekonomiky a to aj napriek skôr prijatým opatreniam na zníženie daní z príjmov právnických osôb.

Rizikovým sa ukazuje predovšetkým znižujúca sa miera investovania, ktorá nedáva záruku rastu konkurenčnej schopnosti ekonomiky v budúcnosti. Dokumentuje to aj štruktúra hrubej produkcie, na tvorbe ktorej sa medzispotreba podieľala 61,8 % a pridaná hodnota 38,2 % a tento pomer sa udržiava takmer nemenný už niekoľko rokov. V reále to znamená, že napriek rastu hrubej produkcie o cca 11 %, štruktúra jej kvality sa mení relatívne málo. Relatívne preto, lebo kvalita produkcie vo firmách vlastnených alebo s účasťou zahraničného kapitálu samozrejme rastie, avšak prevaha komponentov a agregátov sa dováža (rast medzispotreby). Ak si uvedomíme, že aj značná časť investícií (nové technológie) je realizovaná práve cez firmy so zahraničným kapitálom, potom kvalita produkcie, až na výnimky, v ostatnej ekonomike stagnuje alebo klesá. To je jedna z príčin, prečo pridaná hodnota už niekoľko rokov stagnuje a konkurenčná schopnosť ekonomiky ako celku sa mení pomaly.

Na druhej strane vnútorná reštrikcia a obmedzovanie vnútorného dopytu sa vysoko pozitívne premietli do výsledkov zahraničného obchodu. Vývoz sa zvýšil na ročnej báze o cca 22,4 % a dovoz o 10,7 %, pričom saldo zahraničného obchodu bolo mínusové vo výške cca 18 mld. Sk, čo je fakticky jedno z najnižších záporných sald od vzniku SR. Pozitívne sa to premietlo aj do vývoja platobnej bilancie, keď sa záporné saldo bežného účtu platobnej bilancie oproti predchádzajúcemu roku znížilo o cca 90 %.

Tento priaznivý vývoj má však aj svoje úskalía. Celý nárast vývozu bol ťahaný len rastom vývozu v objeme, pri stagnácii až poklese rastu cien. Tým sa ďalej otvárajú nožnice medzi dovoznými a vývoznými cenami, čo sa premieta aj do toho, že podniky produkujúce hlavne pre odbytovo neistý domáci trh, nie sú ochotné investovať pri raste cien dovážaných technológií a neistom odbyte. Ďalej, rast vývozu bol ťahaný na cca 80 % rastom vývozu dopravných zariadení, strojov (hlavne na automatické spracovanie dát) a valcovaných výrobkov zo železa a ocele. Samotné dopravné zariadenia sa na raste vývozu podieľali cca 58 %, predovšetkým zásluhou vývozu automobilov vyššej cenovej kategórie (terénne vozidlá VW Bratislava). Práve pozitívne výsledky zahraničného obchodu, zviazané s veľmi úzkou komoditnou štruktúrou, dokumentujú narastajúci trend vývoja „dvojúrovňovej ekonomiky“, ktorá sa z hľadiska štruktúry stáva veľmi zraniteľnou z vonkajšieho prostredia.

Našu konkurenčnú schopnosť tak vlastne vytvára len niekoľko prevažne nadnárodných firiem, zatiaľ čo prevažná časť ekonomiky profituje len z nízkej ceny práce. To však nemôže trvale vytvárať našu konkurenčnú schopnosť a ani garantovať potrebný rast ekonomiky v budúcnosti.

Ing. Anton Bonko

Európska únia

Ústava pre Európu

Ak doterajšia pätnásťka členských krajín EÚ vystačila s princípom jednomyselnosti pri hlasovaní v „citlivých“ politických otázkach s nejakou váhou hlasov, nejakými nákladmi a s doteraz zaužívaným spôsobom rokovania a fungovania ako aj ďalších procedúr, ktoré proces rozhodovania v únii sprevádzajú, tak desať členov navyše túto organizáciu jednoducho musí ovplyvniť a zmeniť. V EÚ si uvedomili, že riadiť väčšiu organizáciu je náročnejšie a že doterajšia riadiaca schéma dosiahla hranice svojich možností. Zmluva z Nice vytvorila len obmedzený základ pre funkčnosť rozšírenej EÚ, preto predstavitelia EÚ iniciovali v decembri 2001 v Laekene založenie Konventu o budúcnosti Európy.

Ciele, pre ktoré bol Konvent ustanovený, boli nesmierne ambiciózne. Od polozenia základov rozšírenej EÚ, zlepšenia nedostatočnej demokracie, zvýšenia jej medzinárodného významu, až po návrh ústavy, ktorej platnosť sa očakáva od roku 2006. Konvent predložil nedokončený návrh ústavy už na summite EÚ v Solúni 13. júna 2003. Po dodatočných rokovaníach dokončil Konvent rokovania o chýbajúcich častiach, vrátane takých horúco diskutovaných otázok, ako je prechod k rozhodovaniu kvalifikovanou väčšinou o záležitostiach zahraničnej a bezpečnostnej politiky, o azylovej, pristáhovaleckej a daňovej politike. 18. júla 2003 v Ríme predložil prezident Konventu Valéry Giscard d'Estaing predsedovi Európskej rady Romanovi Prodimu kompletný Návrh zmluvy o ústave pre Európu.

Talianku, ktoré predsedalo EÚ v druhej polovici roku 2003 a veľmi túžilo, aby sa Ústava podpísala pod jeho kuratelou (proces európskej integrácie sa začal podpisom Rímskych zmlúv v roku 1957 a mohol sa dovŕšiť za talianskeho predsedníctva) sa však nepodarilo v Bruseli 13. decembra 2003 zblížiť odlišné názory európskych štátnikov na konečnú podobu európskej ústavy. Európska únia tak vstúpila do roku 2004 bez ústavy – kompromis, ktorý mal umožniť jej prijatie sa nenašiel. Povestným kamienkom, na ktorom si EÚ vyvrtlo členok (väčšiu prekážku zvyčajne človek obide), bola úprava hlasovacieho systému, ktorý niektoré krajiny znevýhodnil (Španielsko, Poľsko) oproti Zmluve z Nice. Štafetu rokovanií prevzalo Írsko, ktoré je v prvom polroku 2004 predsedníckym štátom únie.

Už pred summitom v Bruseli, ktorý nedokázal zmazať rozdielne pohľady členských krajín na predstavu o budúcom rozdelení moci v EÚ, niekoľkokrát zaznelo, že než prijať zlý kompromis, bude lepšie neprijať žiadny. To

Milko

sa aj stalo. Preto je neprijatie ústavy, ktorá by jedným vyhovovala a druhým nie, dobré. Únia v tomto bode prekročila svoj tieň a dokázala sa poučiť z ťahaníc o spornú zmluvu z Nice z roku 2000.

Lenže namiesto komplexnejšej, riadenej a prehľadnej integrácie môže nastať situácia, že sa vytvoria skupinky štátov, ktoré budú úzko spolupracovať, zatiaľ čo iné – možno aj dobrovoľne – sa budú len prizerať. Padajú slová o „viacrýchlostnej Európe“, ťahúňmi ktorej majú byť Francúzsko, Nemecko a krajiny Beneluxu. V tomto tábore chce byť aj Slovensko a niektoré ďalšie prístupujúce krajiny.

V oblasti jednotnej meny (12 členov) alebo Schengenu (13) je podobná spolupráca bežná a prospešná. Problém by však nastal v okamihu, keby si jedna kooperujúca skupina osobovala právo hovoriť za celé spoločenstvo.

Problémy sa ešte môžu vyskytnúť aj v iných oblastiach, napríklad tam, kde sa predpokladá jednodielnosť – ako sú otázky daní, úprav Paktu stability a rastu, sociálnej politiky, spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky atď. Ak by jednomyseľnosť v tých otázkach Ústava prijala, malo by to dôsledky aj pre Slovensko. Rovná daň, ktorá tu bola prijatá, by musela byť zrušená. S harmonizáciou daní, okrem veľkých štátov ako sú Francúzsko, Nemecko a Veľká Británia, súhlasia aj viaceré malé štáty - Rakúsko a Maďarsko.

Konvent, zložený zo 105 zástupcov členských štátov a prístupujúcich krajín, dostal za úlohu pripraviť komplexným a transparentným spôsobom Medzivládnu konferenciu (IGC). Svoju činnosť začala 4. októbra 2003 a skončí pravdepodobne v apríli 2004. Jej očakávaným výsledkom je reforma zmlúv EÚ. V agende má: lepšie rozdelenie a vymedzenie právomocí v EÚ (napr. uplatnenie princípu subsidiarity, spoločná zahraničná a obranná politika), zjednodušenie nástrojov (napr. legislatívne a vykonávacie procedúry), presadiť v Únii viac demokracie, transparentnosti a efektívnosti (napr. demokratická legitimita inštitúcií EÚ a ich postavenie, postup pri voľbách do Európskeho parlamentu, rozhodovanie v Rade ministrov) a vypracovať Návrh zmluvy o ústave pre Európu.

Návrh ústavy vychádza z platných európskych zmlúv, zvlášť je vyčlenený len Euratom. Konvent tieto zmluvy prepracoval, nanovo prepísal, pričom zvýšil počet predchádzajúcich 414 článkov na 462. Ústava má pozostávať z preambuly a štyroch častí, z protokolu a prehlásenia.

V Časti 1 si zaslúži pozornosť najmä to, že návrh prisudzuje Únii štatút právnickej osoby. Ešte významnejšie je, že posilňuje medzinárodné právomoci a postavenie Únie. Doposiaľ mali štatút právnickej osoby len Európske spoločenstvá.

Ústava sa usiluje o jasné vymedzenie kompetencií EÚ. Vychádza z doterajšej praxe, podľa ktorej sa rozsah kompetencií musí odvodzovať zo Zmlúv o EÚ. Nanovo sa vymedzujú oblasti, v ktorých bude mať EÚ výlučné

kompetencie, ďalej kompetencie, ktoré bude zdieľať s inými krajinami, a jasne sa stanovuje, kedy môže podporovať kroky členských štátov.

Explicitné pravidlá má zatiaľ koordinácia hospodárskej a zamestnaneckej politiky, spoločná zahraničná, bezpečnostná politika a obranná politika a oblasť slobody, bezpečnosti a justície. Pre iné kategórie neplatia žiadne jasné vymedzenia a znenie ústavy sa ani dôsledne neodrží zvolenej klasifikácie.

Článok 9 ústavy výslovne označuje subsidiaritu ako základný princíp Únie a len ľahko mení slovník doterajších zmlúv. Preto je nepochopiteľné, že ustanovenia o princípe subsidiarity sú zakotvené v protokole a nie v hlavnej časti ústavy. Tým zbavuje tento princíp svojej dôležitosti a váhy.

Pribudol článok o dobrovoľnom vystúpení jednotlivých krajín z EÚ. Túto možnosť majú členské krajiny z právneho hľadiska už teraz. V praxi by však vystúpenie bolo nesmierne komplikované z dôvodu pokročilého stupňa integrácie právneho a ekonomického systému.

Časť II ústavy obsahuje Chartu základných práv občanov EÚ vypracovanú zvláštnym konventom v roku 2000. Skutočnosť, že Charta má byť právne záväzná, vyvoláva otázku, v akom rozsahu budú sociálne nároky právne vymožiteľné. To by mohlo mať nežiadúci vplyv na hospodársku politiku členských štátov Únie.

Tretia časť ústavy je venovaná politikám a fungovaniu Únie. Nedostatkom tejto časti je, že systém právomocí definovaných v prvej časti nie je konkretizovaný v tretej časti. Časť II ústavy taktiež formálne schvaľuje a posilňuje postavenie Euroskupiny, t.j. ministrov financií krajín, ktoré prijali Euro.

Štvrtá a posledná časť ústavy sa zaoberá najmä zrušením doterajších zmlúv, právnou kontinuitou vo vzťahu k Európskemu spoločenstvu a Európskej únii, prijatím a ratifikáciou ústavnej zmluvy.

Predtým ako začne Ústava platiť, čo sa predpokladá v roku 2006, musí ju ratifikovať 25 členských štátov EÚ. Francúzsko, Španielsko, Taliansko, Rakúsko, Maďarsko a Poľsko oznámili, že usporiadajú o ústave referendum, v Írsku je referendum zo zákona povinné. Čo sa stane ak niektorý štát ústavu neratifikuje, zostáva zatiaľ otvorené.

Ing. Ivan Milko, PhD.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Potreba a predpoklady spolupráce V 4

Vyšehradská štvorka, ktorej členmi sú **Česko, Maďarsko, Poľsko, Slovensko**, nie je klasickou medzištátnou medzinárodnou organizáciou. Ide o politickú dohodu Maďarska, Rakúska a ČSFR (pôvodne Vyšehradská trojka, od rozdelenia Česko-Slovenska štvorka) podpísanú vo februári 1991 vo Vyšehrade v Maďarsku, zameranú na

Lysák

spoločné postupy pri formovaní stredoeurópskeho regiónu v podmienkach parlamentnej demokracie. V4 nemá niektoré základné atribúty medzinárodných medzivládnych organizácií, ku ktorým patria stále orgány a inštitúcie. Spolupráca štvorky, prevažne na vysokej úrovni, má viacstranný, často tiež dvojstranný charakter.

Jedným z rozhodujúcich cieľov tohto stredoeurópskeho zoskupenia mala byť súčinnosť a vzájomná podpora pri snahe o vstup do európskych štruktúr. Naplnenie tohto zámeru nebolo vôbec jednoduché a bezproblémové. Nevynímajúc sólo aktivít niektorých členov V-4 v dôležitých otázkach. Napriek tomu, isté historické väzby a možnosť účinnejšieho presadzovania národno-štátnych záujmov si vynútila predstaviteľov združenía otočiť sa opäť k sebe a urobiť aj niektoré konkrétne a perspektívne kroky. Do tejto kategórie môžeme zaradiť aj založenie Medzinárodného vyšehradského fondu, ktorý podporil realizáciu takmer tridsiatky spoločných projektov.

Teraz, po vstupe ČR, MR a PR do NATO, by malo ísť hlavne o koordináciu a vzájomnú *súčinnosť pri vstupe za riadnych členov EÚ*. A nezostať len pri tomto dôležitom medzikroku. Na vzájomný prospech by mali pokračovať v uskutočňovaní spoločných zámerov v strednodobom výhľade a zároveň venovať *pozornosť formovaniu prvkov spoločnej zahraničnej politiky k tretím štátom*. Prioritnou úlohou pre SR je udržanie podpory zo strany jej partnerov vo V 4 pre *dosiahnutie členstva SR v Severoatlantickej aliancii*.

Ochabnutie a následný neúspech spolupráce V 4 by mohol viesť k ich znevýhodneniu, k oslabeniu ich pozícií voči silnejším členom v EÚ a jej inštitúciám. Vývoj ukazuje, že udržanie silného regionálneho zoskupenia bude mať svoje opodstatnenie aj po dosiahnutí integračných ambícií všetkých partnerských krajín V4. To nebude tak jednoduché. Členom V4 sa vstupom do EÚ otvorí možnosť kooperovať s ďalšími štátmi Únie, tak napr. v závislosti od ich ekonomickej vyspelosti, tradičným zahranično-ekonomickým väzbám. Ale aj v závislosti veľkosti ich veľkosti – menšie, stredné, ich záujmom na realizácii Spoločnej poľnohospodárskej politiky (CAP) EÚ, ich postojom k imigrácii a podobne.

Udržanie Vyšehradskej skupiny ako samostatného regionálneho zoskupenia si bude vyžadovať posilňovanie vzťahov medzi vládnymi, mimovládnymi aj súkromnými inštitúciami. A, podľa možnosti, *vybudovanie inštitucionálnej základne spolupráce*. Bude dôležité rozvíjať spoluprácu na všetkých úrovniach - centrálnej, regionálnej i miestnej. Prospešný je rozvoj cezhraničnej spolupráce, činnosť euroregiónov a podobných inštitucionalizovaných foriem spolupráce na strednej a miestnej úrovni verejnej správy.

SR prezentuje od samého začiatku záujem o také formy a oblasti spolupráce, ktoré povedú k vzájomnému prospechu. *S Poľskou a s Českou republikou sú vzťahy SR bezproblémové* a vznik potenciálneho napätia je v tejto oblasti minimálny. *Maďarská republika výrazne presadzuje ideu stredoeurópskej identity* ako prostriedku na prehlbovanie spolupráce a dôvery. S tým sa spája snaha využiť V4 na upevňovanie väzieb Maďarska s maďarskými menšinami v susedných štátoch (okrem Rakúska). To by mohlo viesť (po spore o dobudovanie VDG Gabčíkovo) k vyostrovaniu slovensko-maďarských vzťahoch, najmä ak by dostali priestor iredentistické tendencie so snahami o revízie hraníc so susednými štátmi Maďarska, resp. povojnového usporiadania v Európe. *Vyostrovanie napätia nie je v strategickom záujme obidvoch štátov*.

Naopak, v oblasti ekonomických vzťahov existujú rezervy v oblasti výrobných a obchodných vzťahov tak Slovenska s Maďarskom, ako aj s ostatnými štátmi V4. A aj v nadväznosti na CEFTA je účelné *zintenzívniť hospodárske kontakty, priamo i prostredníctvom obchodných a priemyselných komôr*, osobitne sa zameriavať na malé a stredné podnikanie a hospodársku spoluprácu medzi pohraničnými regiónmi. Dôležitými budú rovnako spoločné dopravné a energetické projekty a tvorba infraštruktúry.

Medzi významné oblasti spolupráce budú naďalej pariť *úlohy vnútornej bezpečnosti* (boj proti organizovanému zločinu, Schengen) a *ochrany životného prostredia*.

Spolupráca v kultúrno-spoločenskej oblasti dáva predpoklady pre budovanie regionálnej identity skupiny V4. Spolupráca škôl, univerzít, spoločné mediálne projekty, kontakty medzi záujmovými a mládežníckymi združeniami i vytváranie podmienok pre individuálne návštevy susediacich krajín cestou šírenia informácií o rôznych podujatiach v stredoeurópskom priestore sú najlepším tmeliacim prvkom spoločného systému väzieb. Dosiahnutie týchto cieľov si vyžaduje *zachovanie terajšieho zloženia skupiny*, čo nevyklučuje možnosť spolupráce s tretími krajinami na projektoch spoločného záujmu, ktoré si nárokuje *posilniť rozpočet Fondu V4*.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Osobnosti

Ragnar Anton Kittil Frisch

patrí k najvýznamnejším zakladateľom vedeckého odboru ekonometrie. Narodil sa 3.marca 1895 v Oslo v rodine zlatníka a striebrotepca zo saského Freibergu, ktorá toto remeslo vykonávala od roku 1630 a do Nórska sa prisťahovala v roku 1856. Aj on sám sa vyučil tomuto remeslu, ale keďže prejavoval mimoriadny talent pre matematiku, na matkin podnet sa zapísal na univerzitu v Oslo na štúdium ekonometrie, ktoré ukončil v roku 1919.

O rok neskôr odišiel do cudziny študovať ekonómiu a matematiku, pobudol v Nemecku, Veľkej Británii, Taliansku i v USA a takmer tri roky vo Francúzsku, kde sa dôverne zoznámil s miestnymi hospodárskymi pomermi.

Po návrate do Nórska získal na univerzite v Oslo v roku 1926 doktorát z odboru matematiky a štatistiky, pričom od roku 1925 bol asistentom univerzity, od roku 1928 docentom a od roku 1931 riadnym profesorom univerzity. Stal sa riaditeľom novozaloženého Ekonomického ústavu univerzity v Oslo, členom mnohých učených spoločností v zahraničí a nositeľom niekoľkých doktorátov honoris causa. V roku 1961 obdržal Veľkú cenu Antonia Felternelliho slávnej talianskej spoločnosti Academia Nazionale dei Lincei, ktorej členom bol už Galileo Galilei a v roku 1969 mu bola udelená Nobelova cena za ekonómiu.

Ragnar A.K.Frisch venoval vo svojej vedeckej práci veľkú pozornosť riešeniu tzv. neriešiteľných problémov (napr. symetria v oblasti elementárnych častíc hmoty, existencia antihmoty, cestovanie rýchlejšie ako je rýchlosť zvuku, a pod.) a položil základy modernej ekonometrie v systéme ekonómie a ekonomického plánovania. Bol presvedčeným zastáncom nutnosti spolupráce medzi politikmi a ekonomickými expertmi a jedným z hlavných autorov teórií využívania preferenčných funkcií v národohospodárskom plánovaní.

Ekonómiu a ekonometriu nechápal ako „čistú vedu“, ale ako vedu prakticky aplikovateľnú v procese národohospodárskeho plánovania, čo je najvýstižnejšie vyjadrené v jeho kréde: „Nemohol by som byť šťastný, keby som neveril, že sa výsledky nášho snaženia nakoniec dajú nejako využiť na zlepšenie osudu obyčajného človeka“.

Július Handžárik

Recenzia

Prof. Ing. Michal Baránik , PhD.

Teória a prax hospodárskej politiky

Vydal: TC-TECH Ing. Peter Gerši, rok 2003, 333 strán

Prof. Karvaš v „Základoch hospodárskej vedy“ str.74, MS Turčiansky sv.Martin, 1947, definuje potrebu „**ako chcenie prostriedku k nejakému účelu**“.

Základom potrieb sú materiálne ,ale aj duchovné potreby jednotlivca . Potreby jednotlivca zabezpečuje štát svojou hospodárskou politikou. Jej objektom je národné hospodárstvo.

Profesor Baránik vo svojej publikácii „Teória a prax hospodárskej politiky“ prezentoval širokú škálu poznatkov uvádzaných vo svetovej a domácej literatúre. Zároveň aj vlastné skúsenosti z praktickej realizácie hospodárskej politiky v podmienkach transformácie česko-slovenskej ekonomiky na trhovú a tvorbe novej slovenskej ekonomiky. V deviatich kapitolách zhrnul poznatky o hospodárskej

politike. Ide o originálny pohľad erudovaného ekonomického odborníka so zákonodarnými skúsenosťami. V prvej časti sa zaoberá otázkami teoreticko-metodického charakteru, kde teoretické východiská pre hospodársku politiku formuje makroekonomika. V druhej časti sa zaoberá základnými problémami vecného charakteru fungovania hospodárstva. Jadrom týchto problémov sú otázky riešené v kapitole šesť a sedem a to hrubý domáci produkt, cyklický vývoj hospodárstva, zamestnanosť a inflácia. Obsahom druhej časti sú aj vybrané segmenty hospodárskej politiky zhrňujúce poznatky praktickej realizácie hospodárskej politiky v súčasnom období. Ide hlavne o kapitolu 3 - ciele a kapitolu 5 - nástroje hospodárskej politiky. V nich vyhodnocuje súčasný ekonomický stav a konkretizuje aké kroky treba urobiť, aby sme sa v horizonte rokov 2015-18 dopracovali k priemeru blahobytu ekonomík štátov Európskej únie.

Publikáciu odporúčame nielen študentom na ekonomických a právnických fakultách k štúdiu predmetu Hospodárska politika, ale každému kto sa v teoretickej a praktickej rovine venuje problémom hospodárskej politiky.

Ing. František Vojtech

Medzinárodné politické vzťahy

Trendy globalizácie a Slovensko

Z perspektívy uplynulých desaťročí vnímame v globalizácii niekoľko trendov:

1. 60. a 70. roky odhalili hlbokú krízu v liberálnom transnacionálnom politicko-ekonomickom priestore sveta. Tento typ priestoru sa vynáral ako celoplanetárna sloj na historicky sformovanom priestore národných

štátov a na ich medzinárodných inštitúciách. Vyrastal z nadnárodných ekonomických a politických subjektov a privlastnil si právo na vlastnú tvorbu rozhodovacieho procesu.

Boli sme svedkami vytvorenia dvojvládia. Na jednej strane sieť národných štátov a ich medzinárodných organizácií, na druhej strane transnacionálne korporácie a ich inštitúcie.

Transnacionálne organizácie vyjadrovali svoje princípy:

A. vytvoriť centralizovaný systém riadenia na celosvetovej úrovni, vnútorne uzavretý pred kontrolou verejnosti,

B. vytvoriť polycentrickú regionálnu štruktúru, ktorú by ľahko ovládali a ktorá by súčasne blokovala dominantné postavenie národných štátov. Mala tiež odstraňovať negatívne dôsledky na globálny zisk orientovaných TNK (transnacionálnych korporácií).

Ivanička

2. V otázke prístupu k národným štátom sa sformovali v liberálnych prístupoch 2 trendy. Na jednej strane to boli hyperglobalisti, ktorí sa odvolávali na nezadržateľnú silu trhu, ktorý vytvára globálny priestor a odoberá moc národným štátom, na druhej strane to boli transformisti, ktorí si uvedomovali reálnu mocenskú štruktúru národných štátov a preto sa nestotožňovali s tým, že by štáty bolo možné zbaviť moci a sily pri tvorbe rozhodnutí. Niektoré štáty sú vťahované do nového transnacionálneho politicko-ekonomického priestoru ako výrazní aktéri, iné štáty sú výrazne marginalizované. Silné štáty si udržiavajú vlastnú moc nad svojím územím napriek tomu, že sa na ich území tvorí paralelná mocenská štruktúra TNK, ktorá získava rozsiahle enklávy v ich území. Globalizácia tak mení doterajšie postavenie toho, čo bolo a je národné a toho, čo je a bolo medzinárodné alebo nadnárodné. Štáty sa tak musia adaptovať a kalkulovať s novou mocenskou štruktúrou a zmieriť sa s del'bou moci v globálnom priestore.

3. Národné štáty však musia vnímať svoju úlohu širšie a kalkulovať s požiadavkami voličov. Sú vystavené sústavnej kontrole a otvorenej kritike z hľadiska tvorby pracovných príležitostí, bytovej výstavby, zdravotných a edukačných úloh, výstavby infraštruktúry, prevádzky záchranej sociálnej siete, zvládnutia migrácií. Preto ich predstava o globalizácii sa viaže predovšetkým s prosperitou občanov a uplatňovaním občianskych práv v globalizačnom procese.

Konflikt týchto trendov je jasný, ale nadobúda rôzne skryté formy. Vynára sa boj o superštát i boj o spoločnosť národných štátov. Premieta sa i do takých záležitostí ako boj o európsku ústavnú zmluvu, dialóg medzi USA a EÚ, dialóg nových demokracií s jadrovými štátmi EÚ.

4. Najradikálnejší trend v boji o koncepciu transnacionálneho globálneho politicko-ekonomického priestoru predstavujú alterglobalisti (antiglobalisti). Liberálnu koncepciu globálneho priestoru pokladajú za neokolonializmus, s ktorým nemožno ani súhlasiť, ani spolupracovať. Žiadajú, aby sa svetový priestor organizoval na základe tzv. „globálneho občianskeho princípu“ t. j. zdola od potrieb občanov. Nadnárodné korporácie vytvorili nekontrolované centrá moci, ovládli najdôležitejšie svetové prírodné zdroje, určujú pravidlá svetovej ekonomiky a politiky bez volieb a volených orgánov a tieto prístupy prehlasujú za demokraciu. Len vzájomná solidarita a ochrana i rešpektovanie práv občanov a národov môže byť zárukou spravodlivej del'by práce a sociálnej spravodlivosti v novootváranom globálnom priestore.

5. Vedecká globalistika v súčasnosti upozorňuje na skutočnosť, že globalizácia sa nevyznačuje len integráciou sveta v doterajších formách, ale i novou diferenciaciou a hľadaním nových väzieb a spojitostí rozmanitého sveta. Globalizácia je evolúciou a preto i neustále sa formujúcou

progresívnou segregáciou. Vývoj ľudstva sa vždy vyznačoval asynchronickosťou priestorov, to znamená, že aj globálny priestor, ktorý sa formuje v súčasnosti, má svoje vlastné interné časy. Tri začiatky človeka – prírodný, sociálny a svet vedomia, sú aj v súčasnej etape globalizácie neoddeliteľné a tvoria osobitné systémové komplexy, ktorých individualitu a osobitosti nemožno nedoceňovať. Manažment planéty preto musí kalkulovať s internými časmi komunit, národov, civilizácií a neupadať do zjednodušenej vízie globalizácie hyperglobalistov.

Prof. RNDr. Koloman Ivanička, DrSc.

Z podnikateľskej sféry

Ako zvládať realitu vývoja?

Ani nástup 21. storočia neubral procesu integrácie a globalizácie na možnosti ovplyvňovať politický, hospodársky, ale aj spoločenský systém štátov sveta. Ukazuje sa však nutnosť ustanoviť taký svetový poriadok, ktorý bude schopný tieto procesy zvládnuť. Bezpečnosť sveta nemôže byť iba otázkou vojenskej sily, pretože vojny nikdy neriešia civilizačné šoky. Takými sú v súčasnosti priepastné rozdiely medzi bohatým severom a chudobným juhom, hlad, choroby a bieda či ekologické katastrofy. Z ich dôsledkov pramení terorizmus, napätie a vojny. Na ich riešenie v súčasnom globálnom svete sa musí prejavovať globálna zodpovednosť a globálna solidarita v takých oblastiach, ako sú financie, zdravotníctvo, vzdelanie, výživa ľudstva či životné prostredie a táto solidarita musí byť synonymom mieru. Pretože každá vojna, aj tá súčasná, je nielen zlyhaním riešenia konfliktov mierovými prostriedkami, je to v prvom rade zlyhanie civilizácie ako takej.

Globálny svet si vyžaduje poriadok postavený na princípe multilaterality a rešpektovaní práva. Európa i Slovensko v nej musí byť jedným z pilierov multilaterálneho systému. Nemáme dve Európy, starú a novú. Máme jednu Európu s jej tradičnými hodnotami, ktorá nielen historicky, ale aj v súčasnosti výrazne ovplyvnila a ovplyvňuje ľudskú civilizáciu, filozofiu, kultúru, vedu a techniku či ekonomiku. Európu, ktorá cez integráciu dokázala prekonať problémy minulosti, ale aj zachovať a rešpektovať identitu národov, štátov a regiónov.

Pokiaľ súčasné rozšírenie EÚ vnímame v tomto historickom kontexte, z hľadiska budúcnosti neskončí symbolicky na slovensko-ukrajinskej hranici, ale bude pokračovať v dimenzii Európy od Atlantiku po Ural. Európska únia predstavuje najhlbší integračný proces v súčasnom svete. Je to proces, ktorý nemá obdobu ani v histórii, ani na inom kontinente. Je to proces postavený na spoločných hodnotách, etických a právnych princípoch, má svoju hlbokú ľudskú a intelektuálnu dimenziu, ale je aj o prosperite a hospodárskom raste.

Európa je globálnym hráčom súčasného sveta. Je jedným z rozhodujúcich pilierov svetovej ekonomiky a politiky. Jej súčasné rozšírenie musí posilniť tak globálnu pozíciu Európy, ako aj jej jednotlivých štátov. Práve rozšírenie EÚ na 25 štátov prinesie nové ekonomické dimenzie, nové obchodné príležitosti a vytvorí výkonnejšiu Európu. Proces vyrovnávania vnútorných rozdielov medzi existujúcimi členskými štátmi únie a novými členmi bude v novom priestore oveľa rýchlejší ako ukazujú súčasné parametre, ktoré vychádzajú z oddelených ekonomík. Už dnes tieto dve časti Európy prakticky nemôžu bez seba efektívne existovať, sú prepojené trhmi, kapitálom, investíciami. Transformujúce sa štáty bez investícií zo štátov Európskej únie by neboli schopné zvládnuť proces ekonomických a sociálnych reforiem, riešiť problém zamestnanosti či výkonnosti ekonomiky. Na druhej strane štáty strednej a východnej Európy zvyšujú konkurenčnú schopnosť významných západoeurópskych firiem a tým aj pozíciu Európskej únie na svetových trhoch. Spoločne sa podieľajú, a v budúcnosti tento faktor výrazne narastie, na zvyšovaní úrovne poznatkovej ekonomiky a zabezpečení technického a technologického vývoja v Európe.

A aké miesto v tomto procese patrí obchodným komorám? Keďže predovšetkým ide o optimálne podnikateľské prostredie, zabezpečujúce hospodársky život a rozvoj štátu, úlohou komôr je zabezpečiť aj dokonalú informovanosť a následne pripravenosť podnikateľských subjektov na dôsledky globalizácie a integrácie a tak znížiť riziko napríklad postintegračného šoku. Zložitejšia situácia býva najmä v malých a stredných podnikoch, ktoré sú vo väčšej miere odkázané na sprostredkovanie informácií práve prostredníctvom obchodných a priemyselných komôr. Komory, zastupujúce podnikateľské subjekty, majú väčšiu možnosť komunikovať s určitými presne zadefinovanými reprezentantmi mocenských štruktúr štátu a dokážu rýchlo posúdiť, či dosiahnutie určených cieľov je iba deklarativným postojom vlády alebo naozaj úprimnou snahou, smerujúcou k rozvojovým impulzom. Navyše, reprezentatívne inštitúcie ako komory nemôžu svoj vplyv podkladať peniazmi, nemôžu podplácať. Nemajú na to ani peniaze ani mechanizmus, môžu presviedčať iba argumentmi.

Tadiaľ vedie cesta k štandardnej európskej spoločnosti, k zadefinovaniu reprezentantov určitých záujmových skupín, ktorí majú jednoznačne vymedzené pôsobenie a vplyv. Iba tak sa staneme európanmi nielen geograficky, ale najmä hodnotovo.

Doc. Ing. Peter Mihók, CSc., predseda SOPK, viceprezident Eurochambres